

УДК 371.123:373.21(430)

СУЛИМА О.В.

м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НІМЕЧЧИНИ

Однією з найважливіших умов забезпечення інноваційного розвитку дошкільної освіти є підвищення якості професійних компетентностей вихователів. Автор статті розкриває основні аспекти професійних компетентностей педагогів дошкільної освіти Німеччини в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору.

Ключові слова: педагог дошкільної освіти, професійні компетентності, система вищої освіти Німеччини, вихователь.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наприкінці ХХ століття у більшості країн Європи, зокрема, у Федеративній Республіці Німеччині та Україні, почалося реформування шкільної та вищої освіти. Ці реформи не дивлячись на те, що кожна країна має свою систему освіти, політичний устрій, економіку, промисловість, культуру, стан розвитку науки тощо, мають спільні підходи, які стосуються модернізації структури освіти, удосконалення її змісту, методів навчальної та виховної роботи, поширення наукових досліджень у цій галузі, збільшення фінансування на її подальший розвиток.

Сучасні наукові дослідження зарубіжних країн у галузі дошкільної освіти характеризуються посиленням уваги до порівняльно-педагогічного аналізу не лише розвитку та функціонування національних систем дошкільної освіти а й професійної підготовки педагогів дошкільної освіти у контексті формування загальноєвропейського освітнього простору. Демографічний розвиток та відкритість відносин у Європі розпочали змінювати профіль та поле діяльності вихователів Німеччини. Німецькі вчені вважають, що сучасна система освіти буде все менше відповідати майбутнім вимогам до компетентностей та підготовки вихователів, і професія вихователя мусить ставити перед собою все нові завдання і вимоги до покращення професійної підготовки.

На сучасному етапі розвитку української незалежної держави актуальним є питання вдосконалення вітчизняної освітньої системи відповідно до світових вимог і Болонської угоди, зокрема. Реалізація цього завдання не можлива без знання стану, основних тенденцій і закономірностей розвитку освіти в різних країнах. У системі дошкільної освіти відбуваються зміни, пов'язані з оновленням її змісту, перебудовою взаємодії у системі "педагог – дитина", появою різних типів дошкільних установ тощо. Інноваційні освітні напрями в системі суспільного дошкільного виховання й освіти потребують педагога нового типу і висувають значні вимоги до його професійної компетентності.

Аналіз досліджень за проблемою показав, що вирішенню важливих питань професійного становлення майбутніх педагогів сприяють дослідження сучасних науковців: Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Лугового, О. Пехоти, Н. Протасової; філософські аспекти цього процесу обґрунтовують: В. Андрущенко, В. Бондаренко, В. Князев, М. Михальченко, В. Скуратівський; психологічні: І. Бех, Л. Божович, В. Бочелюк, Ю. Власенко, С. Занюк, Г. Костюк, Р. Немов, Т. Яценко. Значний інтерес у вітчизняних дослідників викликав зарубіжний досвід підготовки педагогічних кадрів. В останнє десятиріччя українськими вченими активно здійснюється дослідження освітньої галузі в різних країнах світу (Н. Абашкіна, Г. Андрущук, Н. Авшенюк, С. Власенко, В. Жуковський, Н. Заїченко, Л. Зязюн, Т. Кошмакова, К. Корсак, М. Лещенко, О. Локшина, О. Михайленко, О. Огієнко, В. Поліщук, Н. Постригач, Л. Пуховська, А. Шевченко та інші).

Окремі аспекти підготовки фахівців дошкільного профілю, висвітлено у наукових працях Н. Денисенко, Н. Лисенко, З. Плохій, Г. Підкурманної та інших. Проблеми структури і змісту психолого-педагогічної та фахової підготовки майбутніх вихователів розглядали Л. Артемова, А. Алексєєва, Г. Беленька, О. Богиніч, Ю. Косенко, М. Машовець та інші. Проте дошкільна педагогічна освіта ще не стала предметом порівняльно-педагогічних досліджень і *не вирішеними частинами загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття* є питання професійної компетентності педагогів дошкільної освіти ФРН.

У працях зарубіжних учених Х. фон Баллусек (H. Von Ballusek), Д. Дершай (D. Derschau), А. Фреля (A. Frehl), К. Нойманна (K. Neumann), Г. Ернінга (G. Erning), К. Когель (K. Kogel), А. Метцінгера (A. Metzinger), В. Нагеля (B. Nagel), С. Оельманн (S. Oehlmann) знаходимо висвітлення змісту основних професійних компетентностей вихователів дошкільної освіти у Німеччині. Науковий аналіз джерел з проблеми дослідження дав змогу сформулювати предмет та мету наукового дослідження.

Предметом наукової статті є – професійні компетентності вихователя дошкільної освіти Німеччини. **Метою** нашого дослідження є аналіз та теоретичне узагальнення професійних компетентностей педагогів дошкільної освіти Німеччини в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до положень Болонської декларації у Федеративній Республіці Німеччина введена дворівнева система навчання, зокрема підготовка майбутніх вихователів відбувається в університетах і вищих спеціальних школах за освітніми кваліфікаціями бакалавр (Bachelor), магістр (Master); зберігається також кваліфікація дипломованого спеціаліста (Diplomabschluss) [4, с. 7]. У Німеччині зросли вимоги до якості дошкільного виховання і навчання й, відповідно, до підвищення якості підготовки та кваліфікації педагогічних працівників. Прийняті Федеральними землями нові Навчальні плани з навчання і виховання дітей дошкільного віку, зміна вимог до дошкільних закладів, підвищення кількості дітей із еміграційних сімей, концептуальне вдосконалення дитячих установ і сімейних центрів ставлять нові вимоги фахівцям дошкільних закладів. У професійній підготовці педагогів дошкільної освіти головним вважається не просто сума засвоєних знань, умінь та навичок, а сформованість необхідних професійних компетентностей студентів, творчий підхід до своєї педагогічної діяльності, застосування міжпредметних знань, підготовленість до участі в елементарних наукових дослідженнях, які дають можливість покращити дидактичну та виховну діяльність педагога [3, с. 1].

На переконання відомого британського психолога Дж. Равена, *компетентність* — це специфічна здібність, необхідна для ефективного виконання в конкретній предметній сфері, яка охоплює фахові знання, предметні навички, способи мислення також розуміння відповідальності за свої дії [1, с. 6]. Широке узагальнююче поняття “*професійна компетентність*” у психолого-педагогічній літературі розглядається як професійна підготовленість і здатність суб’єкта праці до виконання завдань і обов’язків повсякденної діяльності.

Професійні компетентності вихователів Німеччини формувалися протягом двох останніх століть. В Рамковій угоді 2002 року про освіту та атестацію вихователів дошкільних закладів сказано, що освітньою метою вихователів є розвиток здатності майбутніх педагогів до виховних, освітніх завдань та самостійного догляду за дитиною у будь-якій соціально-педагогічній сфері. Освіта повинна сприяти професійним компетентностям, по-

в’язуючи у собі професійні, фахові та соціальні компетенції. Професійна кваліфікація здобувається за умови закінчення ВНЗ [8].

Проте, у 2005 році, на Конференції Міністрів у справах сім’ї та молоді, перелік основних компетенцій вихователів почав змінюватися та ставати більш вимогливим з різних перспективних точок. Вражачими стали заклики міністрів у справах молоді про розширення міждисциплінарних і крос-функціональних компетентностей педагогів на всіх рівнях освітньої піраміди. Університети були змушені розробити нові освітні програми з підготовки вихователів з урахуванням висновків конференції про нові вимоги до компетенцій і компетентностей педагогів дошкільної освіти. Система вищої педагогічної освіти ФРН давно звертала увагу на важливість змісту педагогічної підготовки [5, с. 46].

Наразі актуальним питанням є відповідність компетентностей до професійної діяльності педагога-вихователя, оскільки система вищої освіти ФРН приєднавшись до Болонського процесу не лише ввела двоциклове навчання (ступенева освіта), запровадила кредитну систему, сформувала системи контролю якості освіти, розширила мобільність студентів і викладачів, забезпечила працевлаштуванням випускників, а й модуляризувала зміст всього курсу підготовки вихователів [2, с. 5]. Для реалізації процесу мобільності в європейському освітньому просторі курикулярні програми з підготовки вихователів повинні чітко визначати компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти. Для усіх новостворених програм це стало гарною можливістю побудувати навчання із самого початку із врахуванням необхідних компетентностей студентів.

Новим поштовхом до подальшого розвитку освітніх програм з дошкільної педагогіки став за підтримки Фонду Роберта Боша (Robert Bosch Stiftung) проект “Професіонали в дитячому садку” (Profis in Kitas 2008). У рамках даного проекту п’ять вищих навчальних закладів Німеччини протягом 2005–2007 років розробляли рамки-орієнтири для навчальних напрямів з дошкільної педагогіки а також кваліфікаційні рамки, у яких були названі обов’язкові компетентності вихователів. Для окремих видів діяльності вихователів (знання і розуміння, аналізу та оцінки, досліджень і наукових пошуків, планування та дизайну, організації та здійснення оцінювання) були сформульовані компетентності із врахуванням окремих сфер діяльності. Найважливішою виділена компетентність професійного ставлення як до окремого процесу так і до професійного поля діяльності [2, с. 3].

Відповідно до нових вимог щодо побудови навчальних програм, Євангелічна вища школа соціальної роботи м. Дрезден (Ev. Hochschule für Soziale Arbeit, Dresden), що пропонує підготовку за напрямом “Педагогіка дитинства” освітньо-кваліфікаційного рівня – бакалавр у формі стаціонарного та заочного навчання (блочні семінари проводяться 5 тижнів у семестр) включила до змісту програми підготовки вихователів зокрема такі модулі:

- Педагогічна майстерність і професійна компетентність
- Виховна і освітня компетенції
- Професійна комунікативна компетенція і соціальна компетенція
- Освіта і компетентність
- Естетична компетенція
- Гендерна специфіка і полікультурна компетентність [9, с. 34].

Досліджуючи модульні книги вищих навчальних закладів ФРН з підготовки педагогів дошкільної освіти, нами було з’ясовано наступне: Вища професійна школа м. Ерфурт (Fachhochschule Erfurt), що здійснює підготовку бакалаврів за напрямом “Виховання і навчання дітей від 0–10 років” визначає у програмі такі базові компетенції майбутніх фахівців:

- Педагогічна і соціально-наукова базова компетенція.
- Компетенції формування освітніх процесів.
- Компетенція партнерства і соціального простору.
- Компетенції творчої діяльності і групового менеджменту.
- Компетенції спілкування .
- Компетенції самостійної соціально-наукової роботи і досліджень.
- Компетенції керівництва і менеджменту [9, с. 36].

Курікулуми професійної підготовки вихователів охоплюють навчальні поля, що мають на меті розвиток професійної компетентності, а саме: комунікація і суспільство; соціально-педагогічна теорія і практика; музично-креативний розвиток; екологія і здоров’я; організація, право і управління; релігія і етика. До комплексу основних компетенцій, які обумовлюють багатогранну педагогічну працю вихователя дошкільного закладу зараховують :

- праксеологічні компетенції (об’єктивне діагностування дітей, ефективне планування та чітка організація педагогічної діяльності, самоконтроль та самооцінювання результативності власної праці);
- комунікативні компетенції (технології спілкування педагога з дітьми, батьками та колегами, застосування певного стилю виховного впливу на дітей);
- компетенції співпраці (успішність суспіль-

них спілкувань, мобілізація дітей до активної навчальної діяльності, усвідомлення педагогом особистої відповідальності за виховання дітей і дотримання загальнолюдських моральних норм в контактах з ними);

- креативні компетенції (творче відношення до педагогічної діяльності, застосування найбільш ефективних методів і прийомів у навчально-виховному процесі);
- інформаційно-медіальні компетенції (застосування сучасних засобів навчання і комп’ютерних технологій на заняттях);
- моральні компетенції (наявність загальнолюдської культури і вихованості педагога, відповідальне ставлення до виконання своєї педагогічної діяльності) [1, с. 15].

Німецькі дослідники зазначають, що професійна компетентність – передбачає компетентність співвідношення в реальній праці професійних знань і вмінь, професійної позиції та психологічних якостей особистості ; професійна компетентність вихователя відображається у проведенні спостережень, діагностуванні вихованців, наданні висновків щодо проведеної самостійної пошукової роботи, у проведенні консультацій, у правильній організації та плануванні навчального і виховного процесу [6, с. 11].

Висновки. Проблема професійної компетентності є дуже складною, багатоаспектною й від її розробки на теоретичному й прикладному рівнях значною мірою залежить якість підготовки сучасного педагога. Процес формування професійної компетентності ніколи не завершується і може удосконалюватися постійно. Необхідність удосконалення системи професійної дошкільної освіти зумовлена низкою чинників, у зв’язку з якими, завдання вдосконалення організації навчального процесу з підготовки вихователів дошкільних закладів, формування їх професійних компетентностей набувають особливого значення. Вони є важливою умовою реалізації німецької програми освіти. Коригуючі і трансформуючі функції освіти вихователів забезпечують зростання професійної компетентності педагогів дошкільної освіти у навчально-виховному процесі і в соціальних змінах у цілому.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку ми вбачаємо у характеристиці основних організаційно-педагогічних засад професійної підготовки педагогів дошкільної освіти ФРН у контексті компетентнісного підходу та їх наукового обґрунтування з метою застосування у вищій професійній освіті вихователів дошкільних закладів України.

Література

1. A. Frey. Die Kompetenzen von Erzieherinnen und Erzieher. – Koeln, 2006.